

AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG KÜLKAPCSOLATI RENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA A BREXIT UTÁN

Gálik Zoltán*

Az Európai Unió elhagyásáról szóló népszavazás után egy hónappal az új brit miniszterelnök asszony, Theresa May meghirdette a *Global Britain* programot,¹ ami az Egyesült Királyság külkapcsolati rendszerének alapvető átalakítását irányozta elő. Az Egyesült Királyság 46 évig volt az Európai Unió tagja, külkapcsolati rendszere szervesen összefonódott az integráció rendkívül szerteágazó külkapcsolataival. A kilépés nem feltétlenül járt volna teljes orientációváltással, hiszen az Unióval fennmaradó kapcsolatok a szorostól a lazább modellig számos megoldást kínáltak a harmonizált viszony fenntartására. A Brexit legelszántabb hívei azonban olyan radikális szakítást irányoztak elő és végül hajtottak végre, amely pár évvel a népszavazás előtt elképzelhetetlen pályára állította az országot. A megcélzott modell a külkapcsolatok területén a régi kapcsolatrendszer teljes megszüntetését, egyszersmind új, teljes cselekvési szabadságot kínáló irányt kívánt megvalósítani. A *Global Britain* főleg új nemzetközi kereskedelmi szerződések megkötésén keresztül az Egyesült Királyságot újra a globális világkereskedelmi rendszer meghatározó szereplőjévé kívánta tenni, felváltva az európai orientációt a tengerentúli kapcsolatok elmélyítésével. Az euroszeptikusok pedig türelmetlenül várják annak igazolását, hogy az uniós kapcsolatrendszeren kívül, az EU szigorú szabályozási rendszerének elhagyásával az ország új, dinamikus gazdasági fejlődési pályára tud lépni.

A tanulmány célja, hogy megvizsgálja, mennyire sikerült a népszavazás alatt, és a hosszúra sikerült elválasztási időszakban kifejtett ígéreteket megvalósítani, és az Egyesült Királyság valóban el tudott-e mozdulni az európai keretektől jobb, hatékonyabb és eredményesebb külkapcsolati rendszer irányába. Módszertani szempontból óvatosságnak kell lennünk, hiszen a népszavazás óta eltelt lassan hat év, és a *de iure* tagság megszűnése óta eltelt két év – ami az átmenti időszakokkal még egy évvel rövidült – csak korlátozott mértékben engedi meg a következtetések levonását. Az elemzés során figyelembe kell venni két fontos tényezőt is. Egyrészt az orientációváltás mértéke érdemi, hiszen egy évtizedekig épített, többségében az európai integráció irányába nyitott kapcsolatrendszert kell újra cserélni, ami önmagában is hosszú éveket vesz igénybe. Másrészt a kiépítendő kapcsolatok minőségének meg kell felelnie az uniós tagsággal együtt járó sokszínű és dinamikus kapcsolatoknak.

* Gálik Zoltán, egyetemi docens, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem.

¹ May, Theresa (2016): *Britain after Brexit. A vision of a Global Britain*. May's Conference speech: full text. Conservative Home, 2016. 10. 02. <https://www.conservativehome.com/parliament/2016/10/britain-after-brexite-a-vision-of-a-global-britain-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text.html> (2021. 12. 07.)

A kereskedelmi kapcsolatrendszer történeti alakváltozásai

Az Egyesült Királyság a modern nemzetközi kereskedelmi és monetáris rendszer kialakítója volt a 19. században, egyszersmind a korszak hegemon nagyhatalma. Világkereskedelmi nyitottsága elsősorban az Európán kívül térség irányába volt meghatározó. A gyarmati területekkel és a szomszédos államokkal, régiókkal folytatott kereskedelme meghatározta az alapvető világgazdasági folyamatokat, és hozzájárult a globális világkereskedelmi rendszer kiépítéséhez.

A 20. század kezdetén az a földrajzi kiterjedésében legnagyobb befolyási rendszer, amit a Nemzetközösség fogott össze politikai, gazdasági és kulturális értelemben, gyors változásokon ment keresztül. Egyrészt a feltörekvő, nemzetközi szinten is egyre erőteljesebb befolyással bíró hatalmak – köztük elsősorban az Amerikai Egyesült Államok, Németország, valamint Franciaország – a termelési rendszereik modernizálásával az elavult brit termelési eljárásoknál hatékonyabban tudták megalapozni világkereskedelmi szerepvállalásukat. Másrészt az első világháború, majd az 1929-es világgazdasági válság megtörte a globális szabadkereskedelmi rendszer működését, így a kereskedelmi és monetáris hegemon szerep gyorsan leépült.

Az évszázadokig a szabadkereskedelem fő hirdetőjének számító Egyesült Királyság éles fordulatot tett az 1930-as években egy zárt kereskedelmi alrendszer létrehozásával, a protekcionizmus bevezetésével. Az 1931-es westminsteri statútumban újraszabályozta a brit birodalom belső kapcsolatait. Létrehozta a törvényhozási egyenlőséget az Egyesült Királyság és a domíniumok (Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Ír Szabadállam, Újfundland, Dél-Afrika) között, ami felgyorsította a kereskedelmi kapcsolatok lazulását. A Birodalom távoli területei egyre kevésbé függték az Egyesült Királyságba tartó és onnan érkező termékektől. Ennek egyik oka, hogy gazdasági rendszerük modernizációja sok területen önellátóvá tette őket, megerősítették exportképességüket, a környezetükben kialakult regionális alrendszerekben pedig jelentősen megnőtt az intraregionális kereskedelem aránya.²

Az Ottawában 1932-ben rendezett „Birodalmi gazdasági konferencia” (*Imperial Economic Conference*) új alapokra helyezte a Brit Birodalom gazdasági kapcsolatait. A birodalmi vámpreferenciák létrehozásával zárt, a világgazdasági folyamatoktól elzárt, önálló alrendszerként működő területet hoztak létre. Az aranystandardrendszer 1931-es elhagyásával a fontsterlingrendszer a monetáris együttműködésben is megerősítette szerepét.³ A zárt protekcionista rendszer rövid távon, az évtized végéig elmélyítette a részt vevő országok közötti kapcsolatokat, megnőtt az áruforgalom mennyisége. A második világháború és annak következményei azonban végérvényesen leszámoltak a hegemonia megmaradt elemeivel.

Az Amerikai Egyesült Államok által kiépített, Bretton-Woodsban megalapozott új világgazdasági rend nem tűrte a zárt brit birodalmi preferenciákat, a dollárstandardrendszer pedig megkövetelte a font konvertibilitását. A világháborút követő évtizedekben felgyorsult a dekolonizáció folyamata, sorban szakadtak le és távolodtak el a korábban a mindennapos együttműködés alapjául szolgáló kereskedelmi alrendszerek.

² Rooth, Tim (2010): *Retreating from Globalisation: the British empire/commonwealth experience between the wars*. Department of Economics, University of Portsmouth. <https://www.yumpu.com/en/document/read/23271560/retreating-from-globalisation-the-british-empire-history> (2021. 12. 12.)

³ Janeway, William H. (1995): The 1931 sterling crisis and the independence of the Bank of England. *Journal of Post-Keynesian Economics*, 18. évf. 2. sz. 1995–1996. tél.

Az európai integráció évei

A megváltozott világgazdasági rend alapvetően átalakította a brit külgazdasági nyitottság orientációját. A volt birodalmi vámpreferencia-rendszer országaival folytatott kereskedelem nem töltötte be a két világháború közötti szerepét. Az európai integráció intézményi és szabályozási rendszerének kialakulása pedig azzal a veszéllyel járt, hogy a vámunió létrehozását követően a brit termékek sokkal kevésbé lesznek versenyképesek az európai piacokon. Az Egyesült Királyság rövid ideig meneküloutat látott az észak-európai államokkal létrehozandó Európai Szabadkereskedelmi Társulásban, de ez sem volumenében, sem minőségében nem egészíthette ki a birodalmi preferencia-területről kiesett forgalmat. Az Európai Gazdasági Közösséggel 1961–1962-ben zajlott első, majd az 1966–1967-es második csatlakozási tárgyaláson még erőteljesen érezhető volt a kettős (a volt birodalmi és az európai) irányok párhuzamos érdekképviselésének igénye. Az Egyesült Királyság a tárgyalásokon a teljes nemzetközösségi kapcsolatrendszert be kívánta emelni az EGK kereskedelmi preferenciái közé, az egyes relációk sajátosságainak figyelembe tartása mellett. A birodalmi preferenciákról a közösségi preferenciákra azonban nem kívánt áttérni. A hatvanas évek gazdasági nehézségei, a makrogazdaság egyensúlytalansága, a font leértékelése azonban a harmadik csatlakozási tárgyalássorozatra megváltoztatta a tárgyalási pozíciókat. Az Edward Heath kormányfő által vezetett tárgyalásokon a britek elfogadták a közösségi preferenciákat, és nem tették a csatlakozás feltételévé a Nemzetközösség országainak bekapcsolását a közös piacba. A csatlakozást követően azonban felgyorsult a közösségi szintű külkapcsolatok kiépítése ezen országok irányába.

Az integráció hosszú évtizedei alatt az Egyesült Királyság az Európai Közösségek, majd az Európai Unió nemzetközi kereskedelmi rendszerén keresztül építette ki saját kapcsolatait. Több tényező határozta meg a kapcsolatok elmélyítésének lehetőségeit a harmadik országok irányába: egyrészt az ország az európai vámunió részeként nem folytathatott önálló kereskedelempolitikát, mivel az közösségi joghatóság alatt áll. A harmadik országokkal folytatott tárgyalások előkészítése, lebonyolítása, a kereskedelmi egyezmények megkötése, azok felülvizsgálata döntő részben az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik. Másrészt a kapcsolatok intenzitása, minősége az egyre kiterjedtebb és többszintű közösségi külkapcsolati rendszer alkufolyamatainak része lett, ezek pedig a gazdasági tényezők mellett egyre több politikai feltételt is magukban foglaltak. Harmadrészt az Egyesült Királyság nem rendelkezett önálló szereppel GATT-, majd WTO-kereteken belül, hiszen ott az Európai Unió kapott helyet az árukkal kapcsolatos engedményeket és kötelezettségvállalásokat tartalmazó listákon.

Az európai integráció a hatvanas évektől kezdve egyre intenzívebb és átfogóbb kereskedelmi szerződéseket írt alá egyes országokkal és nemzetközi szervezetekkel. A volt birodalmi területek ezeken a szerződéseken keresztül váltak az Egységes Piac és a brit gazdaság kereskedelmi partnereivé.

A kapcsolatrendszer két szerződéstípust foglalt magában: a preferenciális (egy vagy több területen kedvezményes piacrajutási lehetőséget biztosító) szerződések a Római Szerződés 131. és 132. cikke alapján eredetileg elsősorban a volt gyarmati országok felé nyíltak meg. A szerződések az évtizedek folyamán több generáción keresztül változtak, de alapvetően azoknak az országoknak vagy országcsoportoknak tartotta fenn ezeket az EGK, amelyek számára megfelelő gazdasági és politikai haszon reményében kedvezményeket biztosított. Vagyis elsősorban a fejlődő államoknak, vagy olyanoknak, amelyek hosszabb távon szoros kapcsolat kiépítésére törekedtek az integrációval. A preferenciális szerződések jellegük szerint lehetnek együttműködési megállapodások, vámunió-szerződések, szektorális megállapodások, társulási egyezmények vagy csatlakozási szerződések.

Közös bennük, hogy a partnerország alapvetően szoros kapcsolatra törekszik az integrációval, az esetek többségében egyértelmű célja a tagság elérése. A kezdetben az alapító tagországok volt gyarmati területeit előnyben részesítő egyezmények fokozatosan bővültek és mélyültek. A hetvenes években – éppen az Egyesült Királyság csatlakozása után – több tucat országgal, az ún. „ACP-országokkal” egészültek ki, majd sok multilaterális szerződés következett latin-amerikai és ázsiai államokkal. A kilencvenes évek Európai Megállapodásai már nem tartalmazták a tagsági perspektívát, ugyanakkor az iparcikkek területén aszimmetrikus módon, kölcsönösen megnyitották a piacokat egymás előtt. Az EFTA-országokkal megkötött Európai Gazdasági Térség (EGT) szerződés 1992-ben a fejlett országok egy csoportját engedte az Egységes Piac közelébe, ugyanakkor ezek az országok vállalták az igazodást a legfontosabb európai piaci szabályokhoz, és hozzájárulást fizettek és fizetnek a szabadkereskedelemért cserébe. A kilencvenes évek közepén a Földközi-tenger partján elhelyezkedő országokkal kötött, majd a 2000-es évek elején meghosszabbított és kiterjesztett megállapodások is elsősorban az egyoldalú piacnyitást jelentették az uniós fejlettségi átlagtól messze lemaradó országoknak, ezek a korábbiakhoz hasonlóan nem alkalmazhatók az Egyesült Királysággal történő tárgyalások kiindulópontjaként.

Az Európai Unió által a „Keleti Partnerség” keretében elsősorban Ukrajnának, de Grúziának és Moldovának is felajánlott mély és átfogó szabadkereskedelmi megállapodások az Unió preferenciális szerződéseinek legújabb generációját jelentik. Ezek a megállapodások sok olyan területet lefednek, amelyek szabályozása korábban csak azoknak az országoknak volt előírva, amelyek a csatlakozási tárgyalások fázisába eljutottak. A szabadkereskedelem áruforgalomra vonatkozó része mellett a szolgáltatások és a tőke korlátozott szabad áramlását is magukba foglalják, de tartalmaznak rendelkezéseket a munkaerő szabad áramlására vonatkozóan is. Emellett az egyezmények „beágyazottak” a társulási megállapodásokba, amelyek a közös kül- és biztonságpolitikára, valamint a jogállamiság területére is kiterjednek. Az áruforgalomra vonatkozó részek alkalmassak lehetnek az Egyesült Királysággal történő kapcsolatok rendezésére, azonban a szolgáltatások áramlására vonatkozó rendelkezések a brit várakozásokhoz képest sokkal visszafogottabbak. Külön érdekesség, hogy a megállapodások tartalmazzák a piaci szabályozási rendszerek területén történő folyamatos együttműködést és az uniós jogharmonizáció igényét, amely minden bizonyos nem felel meg az Egyesült Királyságnak.

A nem preferenciális kapcsolatok az Európai Gazdasági Közösség 113. cikke alapján az általános kereskedelempolitikai alapelvek mentén zajlanak. Az ennek keretében születő megállapodásokat az integráció a hasonló fejlettségű országokkal köti, vagy azokkal, amelyeknek gazdasági súlyuknál fogva nem kíván kedvezményeket adni, illetve egyéb gazdasági vagy politikai érdekek miatt nem szándékozik preferenciális kapcsolatokat kialakítani.

A nem preferenciális szerződésekre a preferenciálisoknál megszokott aszimmetria helyett a szimmetria jellemző. Az előnyök kölcsönös megadása a tárgyalások kiindulópontja, az eltérő földrajzi, területi, gazdasági, népességi viszonyok azonban megnehezítik a súlyozás pontosságát az egyik, illetve a másik fél irányába és irányából. Az integráció a preferenciális szerződések korai alkalmazásával ellentétben a nem preferenciális szerződésekkel a kilencvenes években kezdett csak érdemben foglalkozni. Ezeknek a megállapodásoknak a tárgyalása a preferenciális szerződésekhez képest hosszabb időt vett és vesz igénybe, ratifikációjuk nehezebb, és sok szempontból korlátozottabbak, de legalábbis jellegükben és célterületükben jelentősen eltérnek a preferenciális szerződésektől. Míg a preferenciális szerződések az aszimmetrikus kedvezményekről, piacnyitásról, kvótákról, az uniós szabályokhoz való alkalmazkodásról szólnak, a nem preferenciális meg-

állapodások a GATT majd a WTO általános kedvezményekre vonatkozó feltételeiből indulnak ki. A legnagyobb kereskedelmi kedvezmény elve alapján a WTO-tagállamok kölcsönösen biztosítják egymásnak a kedvezményeket, és ezeket harmadik országokkal szemben is alkalmazzák. A hosszú évtizedekig tartó GATT-fordulók egyik legfontosabb eredménye, hogy az iparcikkek esetében a vámtarifaszint a legtöbb esetben minimális (kivéve például a járműpiacot, ahol még ma is jelentős, akár 20%-ot meghaladó tarifákat is alkalmaznak).

A tárgyalások minden esetben kiterjednek a nem vámjellegű, kereskedelmet gátló tényezők felszámolására (például jogszabályok, szabványok, egyedi eljárások). A kilencvenes évek elejétől a szolgáltatások szabad áramlásának keretmegállapodásai is elkészültek, és rendelkezésre állnak a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos szabályok is. Ezek, valamint a közbeszerzésekre vonatkozó megállapodások közösen jelzik a nem preferenciális szerződések irányait. Végül meg kell említeni a szabályozó hatóságok közötti együttműködések rendszerét, valamint az államok közötti és az államok és befektetők közötti vitarendezési mechanizmusok kiépítését.

Az Európai Unió az ezredfordulót követően ezen alapelvek mentén tárgyalt és kötött nem preferenciális megállapodásokat Japánnal, Kanadával, Dél-Koreával és Szingapúrral. Az eddigi szerződések közös jellemzője, hogy a vámtarifák kölcsönös, ütemezett csökkentése mellett a nem vámjellegű intézkedések felszámolását is megcélazzák, létrehozzák a szabályozó hatóságok közötti együttműködés keretrendszerét, magukban foglalják a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos területeket, és a közbeszerzési piacok részleges megnyitását. Az eddig aláírt szerződések viszont csak rendkívül korlátozottan említik a szolgáltatások szabad áramlását, köztük az Egyesült Királyság számára kulcsfontosságú pénzügyi (banki illetve biztosítási) szolgáltatásokat.

A fenti gondolatmenetből következik, hogy az Egyesült Királyság számára a meglévő nem preferenciális kereskedelmi szerződések csak rendkívül korlátozott hozzáférést biztosítanak a szolgáltatási szektorhoz, ami nem járul hozzá érdemben a pénzügyi szektor relatív versenyképességének növekedéséhez.

Az Európai Unió elhagyásának következményei

Az európai integráció részeként az Egyesült Királyság a világ legkiterjedtebb átfogó és sokszintű nemzetközi kereskedelmi rendszerének részese volt. Az Európai Unió a brit kilépésről szóló tárgyalások időszakában 45 átfogó kereskedelmi szerződéssel rendelkezett, messze megelőzve az Amerikai Egyesült Államokat, aminek csak 14 szerződése volt.⁴ A társulási megállapodásokat, a partnerségi és együttműködési megállapodásokat, a kereskedelmi egyezményeket és a fejlesztési megállapodásokat tartalmazó szerződésrendszer hosszú évtizedek alatt formálódott. A megállapodások a 28 tagállamra bővült európai integráció közös, erős alkupozícióját tükrözik. A világ legnagyobb súlyú, mennyiségében és minőségében is első helyen álló kapcsolati hálójából való távozás óriási űrt hagy az Egyesült Királyság külkapcsolataiban.

Amikor az Egyesült Királyság 2019. január 31-én elhagyta az Európai Uniót, megszűnt az alapszerződések és a másodlagos jogi aktusok, valamint a harmadik országokkal kötött összes európai uniós nemzetközi szerződés hatálya. A nemzetközi szerződések szempontjából meghatá-

⁴ World trade primed for strong but uneven recovery after COVID-19 pandemic shock. World Trade Organization, 2021. 03. 31. https://www.wto.org/english/news_e/pres21_e/pr876_e.htm (2021. 12. 12.)

rozó volt a brit kormány azon döntése, miszerint az EU-ból való távozás egyszerre a vámunióból való kilépést is magában foglalja. A Theresa May, majd a Boris Johnson által képviselt politikai döntés a cselekvési szabadság kiteljesítésére irányult. A vámunió elhagyásával az Egyesült Királyság saját kereskedelempolitikát folytathat, megszűnik az Európai Bíróság joghatósága a nemzetközi szerződések (köztük az Európai Unióval kiépítendő új kapcsolatok) vonatkozásában, az önálló WTO-tagsággal és vámtarifa-kedvezményekkel pedig önálló szereplője lett a világgazdasági kereskedelmi rendszernek.

Az Egyesült Királyság külgazdasági nyitottsága az uniós tagság alatt és a Brexit-népszavazást követő időszakban is az Európai Unió tagállamai felé volt a legjelentősebb. A kilépés után, de még az átmeneti időszak lezárulta (2020. január 30.) előtt az EU-val folytatott kereskedelem a teljes forgalom 46%-át tette ki, az import 50%, az export pedig 42% volt.⁵ A kereskedelmi mérleg deficitje az EU-val jelentős volt, évi 86 milliárd font, amit nem tudott kompenzálni a szolgáltatási szektor 37 milliárd fontos többlete.

A Brexit és a koronavírus-válság együttes következményeként a brit export és import volumenében és értékében is jelentősen visszaesett az EU-val 2019-ben és 2020-ban. Az EU-tagállamok irányába az exportcsökkenés 14%-os, az importcsökkenés 19%-os volt, míg az EU-n kívüli térség esetében 14%, illetve 15%-os volt. A kilépéshez kapcsolódó átmeneti időszakot követően – 2020 utolsó negyedében és 2021 első negyedében – 18%-kal csökkent az import az EU-országok irányába, míg az export 25%-kal esett vissza, majd az ezt követő fél évben még jelentősebb visszaesés történt 45% exportcsökkenés és 34%-os importhanyatlás formájában. A legnagyobb exportvisszaesés Franciaország (-8,8 milliárd font), Hollandia (-6,8 milliárd font), Németország (-6,3 milliárd font) és Spanyolország (-5,3 milliárd font) irányába történt, míg az import Németország (-11,1 milliárd font), Spanyolország (-9,5 milliárd font), Hollandia (-9 milliárd font), és Írország (-8,7 milliárd font) irányából esett vissza.⁶

Az EU-n kívüli országokba irányuló export növekedése elhanyagolhatóan kicsi volt, mindössze 400 millió fonttal haladta meg az EU-országokét, míg az import 2,1%-kal növekedett. A koronavírus-járvány miatt 2020-ban a világkereskedelem jelentős, 5,3%-ot is elérő volumencsökkenése megnehezítette a Brexit hatásának kimutatását, de a negatív tendencia minden téren erőteljes volt.

Nemzetközi kereskedelmi szerződések az Európai Unió elhagyása után

A nemzetközi kereskedelmi szerződések többnyire hosszú évekig, néha évtizedekig tartó tárgyalási folyamat során születnek meg, hatásuk pedig szintén évek vagy évtizedek alatt mutatható ki. Hiba lenne az Egyesült Királyságtól azt várni, hogy az összetett EU-kapcsolatrendszert gyors tárgyalásokat követően felváltsák átfogó kétoldalú megállapodásokkal. A brit kormány elsődleges célja elsősorban a folyamatosság biztosítása volt, ami az EU és harmadik országok között kötött szerződések tartalmának „letükrözését” jelentette első lépésben. Fontos kiemelni, hogy a szerződések további finomítása folyamatosan zajlik, a változtatni kívánt tartalmi elemek a jövőben még sokat

⁵ *Statistics on UK–EU trade*. House of Commons Library. 2021. 12. 03., 4. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7851/> (2021. 12. 27.); World trade primed for strong but uneven recovery, *i.m.*

⁶ *Uo.* 10.

alakulhatnak, amint az Egyesült Királyságot az Európai Unióhoz kapcsoló különböző átmeneti megállapodások is lejárnak, vagy éppen új megállapodást köt az Egyesült Királyság jelenleg is legnagyobb kereskedelmi partnerével.

A lassú tárgyalási folyamat egyik oka, hogy a nemzetközi kereskedelmi tárgyalásokhoz magasan képzett kereskedelmi tárgyalókra volt szüksége az Egyesült Királyságnak, azonban a brit tárgyalók az Európai Unióban dolgoztak, így hazaköltöztetésük és az intézményi feltételek kialakítása tovább lassította a folyamatot. A 2016 és 2019 közötti hosszú időszakban, amíg az Egyesült Királyság az Európai Unió *de facto* tagállama volt, a brit kormány nem tudott érdemi nemzetközi tárgyalásokat kezdeményezni, a kezdést 2019-ig halasztani kellett.

Az első megállapodások a Nemzetközösség régi tagállamait célozták: Ausztráliát és Új-Zélandot. Kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak az Amerikai Egyesült Államokkal és Kanadával kötendő kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodásoknak a Csendes-óceáni Partnerség (*Trans-Pacific Partnership*, TPP)⁷ országaival kötendő megállapodásnak, valamint a Japánnal történő kétoldalú szerződésnek. Fontos kiemelni, hogy a brit kormány ígérete szerint nem csupán az EU-szerződések egyszerű újrakötése történne meg, hanem minőségileg új, a kapcsolatok elmélyítését célzó, az európai szerződéseknel is mélyebb kereskedelmi megállapodások elérése a cél.

1. táblázat: Az Egyesült Királyság új szabadkereskedelmi szerződésai a Brexit után

Ausztrália	2021. december	szerződés aláírása
Új-Zéland	2021. október	elvi megállapodás
Szingapúr	2021. november	szerződés hatályba lépése
Japán	2021. január	szerződés hatályba lépése
Amerikai Egyesült Államok	2020. május	tárgyalások kezdete
India	2022. január	tárgyalások kezdete
Csendes-óceáni Partnerség	2021. szeptember	tárgyalások kezdete
Kanada	2022-ben	tárgyalások kezdete
Mexikó	2022-ben	tárgyalások kezdete
Öböl Menti Együttműködési Tanács	2022-ben	tárgyalások kezdete

Forrás: Progress on UK free trade agreement negotiations (2022),⁸ és saját gyűjtés

Az Ausztráliával és Új-Zélanddal kötendő szabadkereskedelmi megállapodás alapelveiben 2021 júniusában egyeztek meg a tárgyaló felek, Ausztráliával 2021 decemberében írták alá a végső szerződésváltozatot. A szabadkereskedelmi szerződés megszünteti a vámokat, lehetővé teszi a pénzügyi és vállalati szolgáltatások szabad áramlását, és külön fejezetben foglalkozik a digitális gazdaság területén a szabályozók összehangolásával, valamint az egymás piacaihoz történő szabad hozzáféréssel. Lehetővé teszi a brit és az ausztráliai vállalatoknak a közbeszerzési piacon való kölcsönös részvételt, megkönnyíti a szabad utazás és munkavállalás feltételeinek teljesítését. A szer-

⁷ Ausztrália, Új-Zéland, Kanada, Chile, Japán, Malajzia, Mexikó, Peru, Szingapúr, Vietnám, Brunei.

⁸ Webb, Dominic (2022): Progress on UK free trade agreement negotiations. *UK Parliament, Research Briefing*, 2022. 02. 02. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9314/> (2021. 12. 16.)

zódás a mezőgazdasági szektorra is kiterjed, és gyakorlatilag szabad utat nyit az ausztráliai mezőgazdasági termékeknek a brit piac irányába, egy 15 éves átmeneti időszakot követően.⁹ A szerződés hatályba lépését követően a kereskedelem volumenének várható emelkedése elérheti az évi 2,3 milliárd fontot, ami a brit gazdaság éves GDP-jének mindössze 0,08%-a. A szerződés aláírásának egyik sokat hangoztatott célja, hogy az Egyesült Királyságnak lehetőséget adjon a Csendes-óceáni Partnerség szervezete felé történő nyitásra. A Csendes-óceáni Partnerséggel kötött megállapodás a 11 tagállam szabadkereskedelmi rendszerét kapcsolhatja össze az Egyesült Királysággal (Kína és Dél-Korea is jelezte csatlakozási szándékát). Ausztrália támogatja a brit csatlakozást, az ehhez vezető úton az első tárgyalási fordulót 2022-ben tarthatják meg.

Az Új-Zélanddal kötött megállapodás¹⁰ alapelveiben és szabályozási területeiben megegyezik az Ausztráliával már aláírt szerződéssel. A várható eredmények hasonlóak, de az ország gazdasági súlyánál fogva elenyészőbbek: érdemben nem növeli meg a brit GDP-t, viszont az új-zélandi mezőgazdasági termelők új piachoz juthatnak, ami az Ausztráliával megkötött szerződéssel együtt a brit farmerek egyre növekvő rosszallását hozhatja magával.

A Japán és az Egyesült Királyság közötti Átfogó Gazdasági Partnerségi Megállapodás (*UK-Japan Comprehensive Economic Partnership Agreement*, CEPA) 2021. január elsején lépett életbe, és gyakorlatilag az Európai Unió és Japán között megszületett és 2019 februárjában hatályba lépett gazdasági partnerségi megállapodás legfontosabb fejezeteit tartalmazza. Az ipari és mezőgazdasági termékek, valamint az élelmiszerek esetében kölcsönösen megnyitja a piacokat, alacsony szintre csökkentve a vámokat és a nem vámjellegű korlátozásokat. Közös szabályozás alapelveket léptet érvénybe a digitális adatfeldolgozás és a pénzügyi szolgáltatások területén.

Szingapúrral 2020 decemberében kötött szabadkereskedelmi megállapodást az Egyesült Királyság, melyet 2021 decemberében egy Digitális Gazdaság Megállapodással (*Digital Economy Agreement*) egészítettek ki. A szabadkereskedelmi szerződés a Japánnal kötöthöz hasonlóan az EU és Szingapúr között már korábban hatályban levő szerződés pontjait másolta le néhány szigorítással,¹¹ így néhány mezőgazdasági termék esetében vámokat léptetve életbe. A globális nemzetközi pénzügyi rendszerbe beágyazott szingapúri gazdasággal való szoros együttműködést célozták a pénzügyi és vállalati szolgáltatásokat érintő átfogó megállapodások. A DEA-megállapodás a digitális adattárolás és a kiberbiztonság területére terjed ki.

Kanadával várhatóan 2022-ben kezdődnek meg a tárgyalások, amelyek legfontosabb célja ugyancsak az EU és Kanada között 2020-ban hatályba lépett kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodás eredményeinek elérése lesz.

A Brexit-folyamat alatt legtöbbször emlegetett új kereskedelmi egyezmény az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok között kötendő megállapodás volt. A Brexitet nyíltan támogató Trump-adminisztráció 2020 májusában nyitotta meg a tárgyalások első fordulóját, majd öt forduló után, 2020 októberében a tárgyalások megszakadtak. Az új amerikai elnök, Joe Biden nem sietett a tárgyalások folytatásával, így 2022 elejéig nem sikerült érdemi eredményeket elérni. Az Észak-Ír-

⁹ *Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Australia*. GOV.UK, Department for International Trade, 2021. 12. 16. <https://www.gov.uk/government/collections/free-trade-agreement-between-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland-and-australia> (2021. 12. 28.)

¹⁰ *UK-New Zealand Free Trade Agreement*. GOV.UK, Department for International Trade, 2021. 10. 20. <https://www.gov.uk/government/collections/uk-new-zealand-free-trade-agreement> (2021. 12. 28.)

¹¹ *Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Republic of Singapore*. GOV.UK, 2020. 12. 15., 12. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/944339/CS_Singapore_12020_Free_Trade_Agreement.pdf (2021. 12. 28.)

szágot érintő európai uniós szabályozások brit kormány általi felrúgásának lehetősége miatt az USA politikai eszközként használja a szerződés tárgyalásának folytatását, mintegy sakktávként ezzel az Egyesült Királyságot. A tárgyalások az EU és az Amerikai Egyesült Államok között 2014-től zajló Transzatlanti Szabadkereskedelmi Megállapodás (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) problémáit hordozzák. Az Egyesült Királyság magas szintű állatjóléti és környezetvédelmi normáit alááshatja az amerikai kereskedelmi megállapodás a közegészségügyi, az élelmiszer- és mezőgazdasági szabályozások területén (hormonkezelt marhahús, klórral mosott csirkehús, géntechnológiával módosított élelmiszerek, növényvédő szerek, élelmiszerszínezékek használata; és az alacsonyabb szintű élelmiszerbiztonsági szabályokból következő magasabb ételmérgezési arányok).

A már hatályban lévő és az új, elkövetkező években aláírandó szerződések relatív pozitív hozadéka kétséges. Az Egyesült Királyság egyelőre az EU-ból való kilépéssel megszűnt gazdasági kapcsolatrendszer fenntartásával foglalkozik. Ahhoz, hogy a tagság megszűnése és az új gazdasági kapcsolatrendszer felépítése valós előnyöket hozzon a tagság éveivel képest, az új szerződésből következő előnyöknek annnyival kell legalább kedvezőbbeknek lenniük a korábbiaknál, hogy kompenzálni tudják az EU viszonylatában történő gazdasági visszaesés hatását, ami akár a GDP 4%-ára is kiterjedhet.¹² A *de facto* kilépést követő második év végén ennek egyelőre a közelében sincs az Egyesült Királyság.

A számszerűsíthető gazdasági előnyök mellett más tényezők is számításba jöhetnek akkor, amikor a kereskedelmi szerződéseket értékeljük.¹³ Az ausztrál, az új-zélandi, a japán és a szingapúri szerződések például utat nyithatnak a Csendes-óceáni Partnerséghez történő későbbi csatlakozásra. Ezen kívül a szerződések hosszabb távú pozitív innovációs, beruházási és termelékenységi hatásokat hozhatnak, hozzáférést adhatnak egyes különleges ágazatokhoz vagy gazdasági alrendszerekhez. Mindezeket túl a megállapodásoknak lehetnek nem kereskedelmi jellegű céljaik, például az éghajlattal és a környezetvédelemmel kapcsolatban. Az eddig megkötött szerződések tanulmányozása azonban nem mutat az Európai Unió szerződéseivel képest érdemi hozzáadott értéket.

Összegzés

Az Európai Unió elhagyása történelmi kihívások elé állította az Egyesült Királyságot a külkapcsolati rendszer átalakításának területén. A 46 éves európai integrációs tagság mélyen beágyazta az országot az uniós egységes piacba, miközben a külkapcsolati rendszerét a közös európai kereskedelempolitika keretei határozták meg. A vámunióból való kilépés jelentős cselekvési szabadságot adott az országnak az új külkapcsolati rendszer kialakításának irányába. A *Global Britain* politikai jelszava mögött megvalósuló útkeresés azonban jelentős nehézségekkel jár. A globális kereskedelmi kapcsolatokban az élen járó EU összetett, évtizedek alatt kialakított, többszintű kereskedelmi rendszerét gyakorlatilag a semmiből kell az Egyesült Királyságnak újra létrehoznia.

Nyilvánvaló, hogy az Egyesült Királyság alkupozíciója a nemzetközi kereskedelmi szerződések tárgyalása során sokkal kedvezőtlenebb, mint a 447 millió lakossal rendelkező európai integ-

¹² *The initial impact of Brexit on UK trade with the EU*. Office for Budget Responsibility, 2021. 10. 27. <https://obr.uk/box/the-initial-impact-of-brexit-on-uk-trade-with-the-eu> (2021. 12. 26.)

¹³ Winters, L. Alane – Larbalestier, Guillermo (2021): *The UK's new Trade Agreements: Curb your Enthusiasm*. *UK Trade Policy Observatory*, 2021. 11. 08. <https://blogs.sussex.ac.uk/uktpo/2021/11/08/the-uks-new-trade-agreements-curb-your-enthusiasm/> (2021. 12. 16.)

rációé. A többféle átmeneti időszak nem teszi lehetővé, hogy az Egyesült Királyság a Brexit támogatói által oly sokszor hangoztatott laza kereskedelem szabályozási rendszerén keresztül gyorsan kialakított versenyelőnyökkel kompenzálja az alkupozíció-veszteség más területeit.

Az Ausztráliával, Új-Zélanddal, Szingapúrral viszonylag gyorsan letárgyalt, de hatályba még nem, vagy csak részlegesen lépett új szabadkereskedelmi megállapodások inkább tűzoltásnak minősülnek, letűkrözik az EU-val kötött korábbi szerződéseket, de több helyen nem érik el azok átfogó jellegét. A tárgyalás alatt vagy előtt álló szerződések Indiával, az Amerikai Egyesült Államokkal, Kanadával, Mexikóval, valamint a Csendes-óceáni Partnerség és az Öböl Menti Együttműködési Tanács tagállamaival 2022-ben, vagy utána juthatnak el az aláírásig, hatályba lépésük ideje mindamellet bizonytalan. Az Amerikai Egyesült Államokkal megkötendő átfogó szabadkereskedelmi megállapodás területén se a Trump-, se a Biden-adminisztráció nem mutatott nagy lelkesedést. A tárgyalat területek nagy száma és a szerződés várható átfogó jellegéből következően hosszú évek, akár egy évtized is eltelhet, amíg sikerül tető alá hozni a szerződést.

A nemzetközi kereskedelem volumenének visszaesése a Brexitet követő időszakban a Covid-19 gazdasági következményeinek együttes hatása miatt rövid távon nem teszi lehetővé statisztikailag a helyzet pontos értékelését, a kereskedelmi forgalom visszaesése azonban erőteljes. A nemzetközi szerződések területén az Unió 45 átfogó, 70 országot magában foglaló kereskedelmi megállapodásainak felváltására az Egyesült Királyság 63 átmeneti, az uniós szerződéseket meghosszabbító, azok tartalmával közel megegyező megállapodást kötött. A szerződések nem tartalmaznak átütő új megállapodási feltételeket, sokkal inkább a kereskedelem folyamatos fenntartásához szükséges kereteket alakítják ki. A Brexit támogatói által hangoztatott nemzetközi kereskedelmi előnyök megjelenése eddig nem történt meg, és ez az elkövetkező években sem várható.

Források

Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Australia. GOV.UK, Department for International Trade, 2021. 12. 16. <https://www.gov.uk/government/collections/free-trade-agreement-between-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland-and-australia> (2021. 12. 28.)

Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Republic of Singapore. GOV.UK, 2020. 12. 15. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/944339/CS_Singapore_1.2020_Free_Trade_Agreement.pdf (2021. 12. 28.)

Janeway, William H. (1995): The 1931 sterling crisis and the independence of the Bank of England. *Journal of Post-Keynesian Economics*, 18. évf. 2. sz. 1995–1996. tél, 251–268.

May, Theresa (2016): *Britain after Brexit. A vision of a Global Britain.* May's Conference speech: full text. Conservative Home, 2016. 10. 02. <https://www.conservativehome.com/parliament/2016/10/britain-after-brex-it-a-vision-of-a-global-britain-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text.html> (2021. 12. 07.)

- Rooth, Tim (2010): *Retreating from Globalisation: the British empire/commonwealth experience between the wars*. Department of Economics, University of Portsmouth. <https://www.yumpu.com/en/document/read/23271560/retreating-from-globalisation-the-british-empire-history> (2021. 12. 12.)
- Statistics on UK-EU trade*. House of Commons Library. 2021. 12. 03. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7851/> (2021. 12. 27.)
- The initial impact of Brexit on UK trade with the EU*. Office for Budget Responsibility, 2021. 10. 27. <https://obr.uk/box/the-initial-impact-of-brexit-on-uk-trade-with-the-eu> (2021. 12. 26.)
- UK–New Zealand Free Trade Agreement*. GOV.UK, Department for International Trade, 2021. 10. 20. <https://www.gov.uk/government/collections/uk-new-zealand-free-trade-agreement> (2021. 12. 28.)
- Webb, Dominic (2022): Progress on UK free trade agreement negotiations. *UK Parliament, Research Briefing*, 2022. 02. 02. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9314/> (2021. 12. 16.)
- Winters, L. Alane – Larbalestier, Guillermo (2021): The UK's new Trade Agreements: Curb your Enthusiasm. *UK Trade Policy Observatory*, 2021. 11. 08. <https://blogs.sussex.ac.uk/uktpo/2021/11/08/the-uks-new-trade-agreements-curb-your-enthusiasm/> (2021. 12. 16.)
- World trade primed for strong but uneven recovery after COVID-19 pandemic shock*. World Trade Organization, 2021. 03. 31. https://www.wto.org/english/news_e/pres21_e/pr876_e.htm (2021. 12. 12.)